

Sprawiedliwość naprawcza, zyskująca na znaczeniu z perspektywy procesu rewaloryzacji wartości i postaw, ma charakter wyraźnie pragmatyczny. Celem oddziaływań penitencjarnych jest bowiem zmotywowanie sprawcy do uznania swego postępowania, dokonywanych wyborów i podejmowanych decyzji za naruszające ład ponadjednostkowy, priorytetem zaś – zadośćuczynienie w wymiarze indywidualnym i społecznym, prowadzące do redukcji szkód i sprzyjające zminimalizowaniu powrotności do przestępstwa. Warto podkreślić, że readaptacja społeczna osób okresowo wyizolowanych z naturalnego środowiska oznacza ich powrót do życia społecznego dzięki wewnętrznej przemianie umożliwiającej przystosowanie się do wymogów i oczekiwań społecznych. Z kolei reintegracja społeczna osób zwolnionych z zakładu karnego to powrót do życia społecznego wskutek przyjęcia ich i zaakceptowania przez

lokalną społeczność i szerszą zbiorowość⁴. Wsparcie społeczne – jak podkreśla Robert Opora – oraz unikanie stygmatyzacji, wykluczenia społecznego, marginalizacji, sprzyja pełnieniu przez takie osoby ról społecznych zgodnych z normami moralnymi, etycznymi i prawnymi⁵. Fundamentem optymalnego systemu readaptacji i reintegracji społecznej będzie więc stworzenie modelu, w którym sprawca, ofiara i społeczeństwo oraz kultura i cywilizacja są nierozłączne⁶.

Zagadnieniem wielowymiarowym i istotnym dla praktyki penitencjarnej, wymagającym aktualnie eksploracji, jest wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec osadzonych odbywających kary długoterminowe. Literatura penitencjarna nie podaje definicji kary długoterminowej. Na przykład Irena Kriznik za długoterminową uznaje karę przekraczającą trzy lata pozbawienia wolności⁷. Przedstawione niżej zestawienie ukazuje liczebność osób odbywających kary długoterminowe w Polsce w pierwszym kwartale bieżącego roku (zob. tab. 1). Ze względu na zasięg terytorialny badań, których wyniki zaprezentowane zostaną w dalszej części artykułu, przytoczone zostało analogiczne zestawienie dotyczące osadzonych w Republice Czeskiej (zob. tab. 2).

Tab. 1. Zasadnicza kara pozbawienia wolności według wymiaru kary – orzeczenia prawomocne (Polska, I kwartał 2018 r.)

Długość wyroku	Mężczyźni	Kobiety	Σ
3-5 lat	9528	252	9780
5-10 lat	6052	271	6323
10-15 lat	2299	143	2442
15-20 lat	41	0	41
25 lat	1666	63	1729
dożywotnie pozbawienie wolności	393	15	408
Σ	19979	744	20723

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Kwartalna informacja statystyczna za I kwartał 2018 r.*, <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka-kwartalna>.

⁴ Zob. R. P o k l e k, *Pomoc postpenitencjarna a readaptacja społeczna osób opuszczających jednostki penitencjarne*, w: *Psychologia penitencjarna*, red. M. Ciosek, B. Pastwa-Wojciechowska, PWN, Warszawa 2016, s. 522-556.

⁵ Por. R. O p o r a, *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2015, s. 38-41, 71-74.

⁶ Por. A. B a ł a n d y n o w i c z, *Probacyjna sprawiedliwość karząca*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 332.

⁷ Zob. I. K r i z n i k, *European Standards for the Treatment and Custody of Long-Term Prisoners*, Regional Conference „The Treatment of Long-Term Prisoners”, Popowo, 5-7 IX 1999 (maszynopis referatu).

Tab. 2. Liczba skazanych według długości wyroku (Republika Czeska, 30 IV 2018)

Długość wyroku	Mężczyźni	Kobiety	Σ
3-5 lat	2651	162	2813
5-7 lat	1278	88	1366
7-10 lat	1192	66	1258
10-15 lat	713	50	763
15-20 lat	281	23	304
powyżej 20 lat	100	6	106
dożywotnie pozbawienie wolności	45	3	48
Σ	6260	398	6658

Źródło: Vězeňská služba České republiky, Generální ředitelství, *Informace o stavu a složení vězňenských osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc Duben 2018*, <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/05/MSH04-2018.pdf>.

W ciągu ostatnich kilku lat podejmowano wysiłki na rzecz wdrożenia do praktyki penitencjarnej konkretnych procedur mających na celu przygotowanie podopiecznych do zgodnego z oczekiwaniem społecznym i normami prawnymi funkcjonowania po odbyciu kary pozbawienia wolności. Osadzeni długoterminowi wymagają bowiem szczególnej uwagi i zaangażowania ze strony praktyków penitencjarnych. Zauważa się dużą potrzebę realizacji projektów badawczych, które mają walory poznawcze i proponują rozwiązania praktyczne stwarzające realną możliwość powrotu do społeczeństwa osób doświadczających długotrwałej izolacji więziennej. Istotne znaczenie ma uwzględnienie w owych projektach odniesienia do rodziny jako czynnika determinującego poczucie sensu życia oraz kondycję psychiczną osadzonych. Podejmowanie badań w zakresie tej problematyki jest bardzo ważne, ponieważ ich wyniki pozwolą opracować procedury postępowania penitencjarnego wartościowe z punktu widzenia reintegracji społecznej i niepowrotności do przestępstwa po odbyciu kary.

Uzasadnieniem projektu badawczego zrealizowanego przez autorkę niniejszego artykułu była potrzeba stworzenia kanonu standardów humanitarnego i odpowiedzialnego postępowania z osadzonymi długoterminowymi zgodnych z zasadą indywidualizacji oddziaływań penitencjarnych, uwzględniającego odbudowę i wzmocnienie więzi z rodziną. Więź ta, szczególnie w przypadku osób odbywających karę pozbawienia wolności, stanowi znaczący faktor poczucia sensu życia oraz fundament nadziei i szansy na wybór życia zgodnego z prawem zamiast destrukcji.

Prowadzona kwerenda zmierzała do: (1) uzupełnienia dotychczasowych badań w obszarze zagadnień penitencjarnych dotyczących kar długotermini-

nowych oraz propozycji rozwiązań praktycznych w odniesieniu do funkcjonowania osób odbywających kary długoterminowe, (2) uwrażliwienia na dotkliwe skutki długoterminowego pozbawienia wolności, (3) uchwycenia tendencji zmian jakości doświadczanego sensu życia przez osoby odbywające kary długoterminowe, (4) określenia z jednej strony czynników sprzyjających społecznej reintegracji osób odbywających kary długoterminowe, z drugiej zaś strony – czynników ją ograniczających, (5) uwrażliwienia na potrzebę prowadzenia badań naukowych zmierzających do wypracowania optymalnego modelu wykonywania kar długoterminowych.